

Ha valakit felkérnek egy szekció vezetésére, az adott esetben rendkívül kínosan érezheti magát. Túl nagy a rizikó. Általában nem lehet előre tudni, hogy mi fog elhangozni, milyen kérdéskörhöz vagy megállapításokhoz kell gondolatokat fűzni. Ma délután kivételezett helyzetben vagyok. Nagy professzor urat több konferencián volt szerencsém hallgatni és szakirodalmi munkásságát – saját épülesemre – évek óta nyomon kísérem. Huszár úr és Csordás úr szakmai munkája sem ismeretlen számomra, sőt a parancsnokságon rövidebb-hosszabb ideig munkatársak is voltunk. Mindhármuk személye garancia számomra. Biztos vagyok abban, hogy az előadók segítségével egy történeti léptékű áttekintést követően eljutunk a jelenlegi helyzet értékeléséhez, majd ízelítőt kapunk az elkövetkező időszak nagyobb kihívásából.

Az elmúlt évtizedben

*A büntetés-végrehajtási jog fejlődése,
módosulásai*

Előadásomnak a meghívóban feltüntetett megnevezése: A büntetés-végrehajtási jog fejlődése, módosulásai. Egy igen átfogó cím, amely címet tartalmilag szeretném behatárolni, nevezetesen az elmúlt évtized büntetés-végrehajtási jogát érintő fejlődéshez szeretnék néhány észrevétellel hozzájárulni. Nyilván ez a saját olvasatom, amit el szeretnék Önöknek mondani. Hangsúlyozom, hogy csupán bizonyos észrevételek hangzanak el meghatározott témákhoz kapcsolódóan, mivel ilyen viszonylag rövid idő alatt, akár egy évtized fejlődéstörténetét is kissé alaposabban, illetve részletesebben átfogni és feltárni egy ilyen előadás keretében lehetetlen. Nos, a vállalt korlát az elmúlt évtized, de ugyancsak korlát, hogy döntően a szabadságvesztés-büntetésre és a felnőttkorúakkal kapcsolatos végrehajtási kérdésekre kívánom mondanivalómat szorítani.

24 Egy kicsit messzebről, illetve távolabbról kezdeném, nevezetesen a *büntető terület kodifikálásával*. Ismeretes, hogy a rendszerváltozást követően a jogállami követelményeknek meg nem felelő jogszabályok kiiktatása, és az ezen követelményeknek megfelelő ren-

delkezések meghozatala volt napirenden. Ez teljes mértékben érthető volt. Viszont, ha egy évtizedről visszapillantunk, akkor sem az anyagi jog, sem az eljárási jog, sem a büntetés-végrehajtási jog területén átfogó szabályozással, tehát hatályba lépett új törvény-

könyvvel, azaz kódexszel nem rendelkezünk. Ez a tény nem hangzik dicséretként hazánk szempontjából. Ugyanis szinte minden volt szocialista ország rendelkezik új kódexszel, közülük itt csak egyet emelnék ki, nevezetesen azt, hogy 1998-ban lépett hatályba a lengyeleknél az új büntetés-végrehajtási jogi törvény, az új Btk. és az új alkotmány. Hazánkban pedig ismeretesen az a helyzet, hogy egyik büntető területen sincs új kódexünk, arról már ne is beszéljünk, hogy új alkotmányunk sincs, bár alapvető fontosságú, lényeges módosulások történtek e téren is. A kiindulás a büntetés-végrehajtási jog szempontjából is az alkotmánynak a jogállami követelményeknek megfelelő új szabályozása, ami eddig csak részben történt meg.

A büntető jogterületen szintén az állapítható meg, hogy tömeges, toldozgató-foldozgató, tűzoltó jellegű, aktuálpolitikai elemekkel tarkított szabályozások történtek mind az anyagi, mind az eljárási jog területén. A szabályozások jellemzője egyébként, s erre nem tudok jobb kifejezést találni, az összevisszaság. Ezzel összefüggésben az átfogó, a hosszabb időszakra előre tekintő koncepció hiánya megmutatkozik az egész büntető jogterületen. Ez egyébként részben a parlamentális demokráciának is köszönhető, amely szerint négy évenként minden új kormányzat újat akar alkotni, avagy változtatni kíván, többé-kevésbé figyelmen kívül hagyva az előző ciklus eredményeit.

Az összevisszaság mindenekelőtt megnyilvánul a már említett átfogó, egységes koncepció hiányában. Nevezetesen, józan ész alapján legalábbis

elemi szakmai szabály szerint először a tartalmat, azaz az anyagi büntetőjogot kellene átfogóan szabályozni, utána az ennek megfelelő formát, tehát az eljárási jogot, ezt követően az anyagi büntetőjogban szabályozott büntetések és intézkedések végrehajtását lehet értelmesen szabályozni. A magyar valóság ezzel kapcsolatban mi is tulajdonképpen? *Az elmúlt évtizedben a legnagyobb próbálkozás az anyagi jog helyett először a büntető eljárásjog újrakodifikálása volt*, de erre is jellemző az összevisszaság. Jelenleg ugyanis van egy érvényes, de nem hatályos új eljárási törvény, továbbá van egy régi, de még hatályos, azonban számtalanszor módosított büntetőeljárási törvény. Az egyéb eljárási jogi módosításokkal, „összevisszasággal” nem kívánok tovább foglalkozni.

Az anyagi büntetőjog területén az előbbiekhöz hasonló a helyzet: az elmúlt 10 év alatt bekövetkezett Btk.-t érintető törvényi módosítások mennyiségét tekintve - az alkotmánybíróság büntető vonatkozású határozatairól és a bírósági módosulásokról nem szólván - más „normális” országokban egy fél évszázad alatt következik be ilyen számú módosulás. A módosulások többsége pedig, ahogy már említettem, a szakmai követelménynek és színvonalnak nem épp a legmagasabb szinten felel meg.

Ami a büntetés-végrehajtási jogot illeti, viszonylag kevesebbnek tűnő változás történt, de ez inkább csak a látszat, a valóságban számtalan szabályozás született és tovább nehezíti a helyzetet a büntetés-végrehajtás területén az, hogy itt a törvénytől az utasításig a legkülönbözőbb rangú területeken születtek és

születnek ugyancsak szinte áttekinthetetlen szabályozások.

Nos, ami tehát a büntetés-végrehajtási jog szabályozását illeti, maradjunk a kiindulópontnál, a Btk. szankciórendszerénél, ezen belül is nyilván a szabadságvesztés-büntetésre vonatkozó szabályozásnál. A szabadságvesztés-büntetéssel kapcsolatos törvényi változások igencsak érintették ezt a területet is, mind a határozott, mind az életfogytig tartó szabadságvesztés tekintetében. Az utóbbinál történtek leginkább szembeötlő változások, amely mögött nem lehet figyelmen kívül hagyni a politikai hátteret sem, az elmúlt időszakban a csaknem minden évben bekövetkező törvényi változások az életfogytig tartó szabadságvesztés tekintetében ugyanis szakmai indokokkal aligha magyarázhatók. Mindez összefügg a vizsgált időszak kriminálpolitikai felfogásával, amely a lakosságban a már fél évszázada érvényesülő tradíciót követve azt próbálja változtatlanul sulykolni, hogy minél szigorúbb jellegű és mérvű a büntető területen a jogalkotás, az ítélezés, a végrehajtás, annál jobb lesz, azaz a bűnelkövetések száma csökken, a közbiztonság javul. Ehhez képest szakmai szempontból ez az irány totális féligazság, és a valóság sem ezt igazolja vissza.

Egy szemléletes példát is szabadon említenem ezzel kapcsolatban: ha van szigorú törvényhozás, ítélezés és büntetés-végrehajtás, akkor az az Amerikai Egyesült Államokban van már hosszabb ideje. Ezt az elrettentő példát nem szabad követnünk, bár mostanában is mániá nálunk a másolás, eddig a „vöröst” másoltuk „ész nélkül”, most pedig a másik oldalt utánozzuk hasonlóképp. Hiába van

ugyanis kirívó szigor az USA-ban, ennek ellenére a világ legveszélyesebb államainak egyike, amely a legmagasabb emberölési gyakorisággal, a legnagyobb börtönépességgel, köztük a halálraítéltek ezreivel rendelkezik. Tehát *féligazságokkal vagyunk tele*.

Nézzük ezek után a szabadságvesztés-büntetés *tartamának és végrehajtási fokozatainak hazai alakulását*. A határozott tartamú szabadságvesztésnél a generális minimum időtartam tekintetében a törvényi változás az elmúlt több mint száz év során az egy naptól a három hónapig terjedő intervallumon belül mozog, e téren csaknem minden előfordult már. Jelenleg a két hónap van soron. Miért pont kettő hónap a minimum? Kissé vicces megközelítéssel talán azért, mert az egy hónap kevés, a három hónap pedig sok.

Az *életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása* szinte minden évben változott, ideértve a feltételes szabadságra bocsátás témakörét is. Ismeretesen a legutóbbi években a „minél szigorúbb, annál jobb” kriminálpolitikai szellem jegyében bevezetésre került a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés, a szakmai zsargon alapján a tész. Az ezzel kapcsolatos törvényi szabály értelmében az ítéelő bíróság már az ítéletében elve kizárhatja az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt bűnelkövető feltételes szabadságra bocsátási lehetőségét. Mondanom sem kell, hogy ilyen megoldást Európában nem ismernek és nem alkalmaznak. A félreértések elkerülése végett megjegyzem, hogy jómagam nem szoktam Angliát Nyugat-Európa-hoz sorakoztani. Anglia ugyanis egy teljesen külön világ, a múltban és a jelenben is

ezen külön pozíciójukat mindenképpen és szinte mindenáron meg kívánták és kívánják őrizni. Az angolok lehetőséget adnak ugyan a tényleges életfogytiglani büntetésre, de ezt meghatározott időtartam kiállása után fölül kell vizsgálni. Nem kívánok sokat időzni ennél a témakörnél, de el kell mondani, hogy e büntetés bevezetése a legnagyobb „büntetés” a büntetés-végrehajtásnak, hiszen ez elsősorban az ilyen elítéltekkel közvetlenül érintkező személyi állományt éri. Bizonyos fokig cinizmusnak is tartom, hogy az ezen büntetési forma működtetésével együtt járó terheket a büntetés-végrehajtásra, illetve meghatározott végrehajtási intézetekre testálja a kormányzat a szükséges költség adása nélkül.

Egyébként pedig, aki kicsit is ért a büntetés-végrehajtás szakmai oldalához, az tudja, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtásához külön épületre, vagy legalábbis külön épületszárnyra lenne szükség, speciálisan képzett személyzettel. Sajátos végrehajtási feltételeket kellene teremteni, ami persze horribilis összegbe kerülne, a szükséges pénzösszeget azonban a büntetés-végrehajtás várhatóan nem fogja megkapni.

Még maradnánk a bírósági szankciókiszabás kérdéskörénél. A szabadságvesztés-büntetés kiszabása tekintetében egy tulajdonképp mások által kritizált, azonban számomra kedvező tendencia figyelhető meg. Nevezetesen a bírósági gyakorlatban a végrehajtandó szabadságvesztés százalékosan kifejezhető aránya csökkenő, míg a felfüggesztett szabadságvesztés százalékos aránya folyamatosan és fokozatosan növekvő. Ez

a tendencia egyébként a nyugat-európai trendnek tökéletesen megfelel. E tekintetben is csak az angolszász területen találhatunk eltérő, a szigorítás irányába mutató megoldásokat. A hazai bíróságok által kiszabott szabadságvesztés-büntetések százalékos nagyságrendje - amennyiben 100 százaléknak tekintjük egy évben az összes büntetőjogi elítélést -, mintegy 31-32 százalék körül mozog, ideértve a felfüggesztett és a végrehajtandó változatot is. A büntetőjogi elítéléseknek tehát közel egyharmada szabadságvesztés. Továbbá változatlanul a legnagyobb arányban alkalmazott szankció a pénzbüntetés, amelynek a kiszabási gyakorisága azonban csökkenő tendenciára utal. Tehát egyre jobban távolodás figyelhető meg az 50 százaléktól, amit korábban már elért a hazai bírósági szankciókiszabás. Ugyanakkor figyelemmel kell lennünk arra is, hogy ezek az adatok még nem tükrözik az elmúlt évek általános szigorítási törekvéseit, vagyis a következő években a szabadságvesztés-büntetés részesedése várhatóan emelkedni fog.

Ezzel összefüggésben megjegyezhető, hogy Nyugat-Európa számos államában általában 10 százalék alatti a végrehajtandó szabadságvesztések aránya. Nálunk most ez az arány 12-13 százalék között mozog. Németországban a végrehajtandó szabadságvesztések részesedése mindössze 6 százalék, a kiszabott pénzbüntetések aránya viszont 83. Már régen rájöttek ugyanis a németeknél és a nyugat-európai államokban is arra, hogy a börtön rossz üzlet. Sok pénzbe kerül és csekély az eredményessége, a hatékonysága, vagyis nagyon sok a visszaesés, ami a börtönélet hatá-

sához is kapcsolódik. Az a jelenlegi ideológia, hogy szigorúbbnak kell lennie az ítélkezésnek, mert a jelenlegi társadalom elvárásaihoz kell alkalmazkodni, igazodni, nos, ez a kriminálpolitikai elképzelés egyoldalúnak és elhibázottnak minősíthető. Ha csupán ezt a szempontot követnénk, akkor a talio („szemet szemért, fogat fogért”) ókori elvénél köthetünk ki, ami ma már egyértelműen túlhaladottnak, anakronisztikusnak minősíthető. Az elmúlt 50 év alatt is a „minél szigorúbb, annál jobb” eszmerendszer hirdetése volt a jellemző, s ennek folytán ez a szigorítási törekvés szinte beleivódott az emberek tudatába. Ennek hatására – jelenleg is – a közvélemény egy része nem csupán szigorítani akar, hanem akasztani, sőt azt kínzásokkal egészítve.

A szabadságvesztés-büntetés kiszabásával szorosan összefügg a *végrehajtási fokozatok* kérdésköre. Ismeretesen három végrehajtási fokozatot ismer a magyar jog: a fegyház, a börtön és a fogház fokozatot. Évtizedek óta létezik ez a megoldás büntetőjogunkban, de megjegyezhető az is, hogy ez nem jellemző Európában, miszerint az anyagi büntetőjog, azaz a Btk. ad erre vonatkozó szabályozást. Nálunk ugyanis már az ítélőbíró az ítéletében el kell hogy dönsse a törvényi szabály alapján, hogy a szabadságvesztésre elítélt a legszigorúbb, a középső, vagy esetleg az enyhébb végrehajtási fokozatba kerüljön-e. Ezt a kérdést Európában általában a büntetés-végrehajtás keretében döntenek el, nevezetesen azt, hogy a szabadságvesztésre elítélt zárt vagy nyitott, esetleg nagy biztonsági fokozatú részlegbe kerüljön. Az említett magyar megoldásnak is van

magyarázata. A korábbi törvénytelen-ségek kivédésére, ellensúlyozására már a törvényhozó a Btk.-ban kívánta rögzíteni, és ezáltal a bíróságok kezét megkötni, hogy a bűncselekményi háttér, a büntetési tartam, az előélet, a bűnösség alapján az elítéltet fegyház, börtön vagy fogház fokozatba utalja-e. De kérdés marad, hogy a jövő szempontjából fenntartandó helyzet-e ez, avagy sem. Ami a legutóbbi statisztikákat illeti: a végrehajtandó szabadságvesztésre elítéltek kb. 61 százaléka börtön fokozatban tölti a büntetését, mintegy harmada fegyház fokozatban, s csupán 6-7 százalék tölti büntetését fogház fokozatban. Ez, úgy tűnik, nem egészséges arány annyiban, hogy a legenyhébb végrehajtási fokozatban elhelyezetteknek aránytalanul csekély az aránya.

Ami a *büntetés-végrehajtási jog szabályozásával* kapcsolatos, ebben az évtizedben az 1993. évi XXXII. törvényt kell mindenekelőtt kiemelni, továbbá az 1995-ből származó, a büntetés-végrehajtás szervezetére vonatkozó törvényt (1995. évi CVII. törvény), valamint a 6/1996. (VII. 12.) IM-rendeletet, mely a Büntetés-végrehajtási szabályzatnak tekinthető. Legutóbb ismeretesen az enyhébb végrehajtási szabályok (evsz.) újraszabályozása történt meg törvényi és rendeleti úton. Európai szintű, jogállami szabályozássá a büntetés-végrehajtás alapvető joganyaga az említett 1993. évi XXXII. törvénnyel valósult meg. Ezen törvény előkészítésébe akkoriban bevonták az elmélet és a gyakorlat különböző szakembereit, akik hosszú hónapokon keresztül élénk vitát folytattak az elvi kérdések mellett akár egy-egy szóról vagy paragrafusról.

A büntetés-végrehajtási joggal kapcsolatos Bírósági Határozatokban (BH-ban) megjelentetett döntések áttekintése kapcsán megjegyezhető, hogy az elmúlt évtizedben az időszak és a közzétételi gyakoriság tekintetében az 1990 és az 1993 közötti négy évben mindössze három (1990:2, 1991:1, 1992:0) döntés közzététele történt meg. 1994-től – nyilván az 1993. évi XXXII. törvény nyomán - növekszik a publikált BH-döntések száma, a legtöbb (11 db) 1996-ból való. 1998-tól újra kevesebb számú BH-döntés közzétételével találkozhatunk: 1998-ban ugyanis egyetlen büntetés-végrehajtást érintő döntés sem olvasható, a múlt évben három darab, ez évben, vagyis 2000-ben eddig egy döntés található a BH-ban.

Ami pedig a megjelent döntések tárgykörét illeti, a legtöbb közzétett döntés az enyhébb végrehajtási szabályokkal kapcsolatos (16 db) az 1994 és 1999 közötti időszakra vonatkozóan. E döntések során többféle – nemegyszer ellentmondó – értelmezést magában foglaló határozatok születtek. Közöttük akad olyan, amely szerint az evsz. alkalmazásához „nem szükséges különleges érdek, hanem elegendő az elítélt kifogástalan magatartása” (BH 1994. 175). Egy ugyanebből az évből származó másik döntés szerint az evsz. engedélyezése során „elsődlegesen a büntetés céljának a biztosítása a meghatározó” (BH 1994. 530.). Komplex megközelítést tükröz az a döntés, amely szerint az evsz. engedélyezése szempontjából – az általános feltételeken túl – „az elkövetett bűncselekményt, a kiszabott szabadságvesztés tartamát, az elítélt személyiségét, családi körülményeit, előéletét, életvitelét és

a büntetés töltése során tanúsított magatartását összességében figyelembe véve kell a bíróságnak határoznia” (BH 1995. 388.). Több döntés azzal az indokolással zárja ki az evsz. engedélyezését, hogy az érintett olyan magatartást tanúsít, amely egyébként az enyhébb végrehajtási szabályok megszüntetésére is alapot adna” (BH 1995. 624., BH 1996. 13.). Meglepőnek minősíthető két közzétett döntésnek az a rendelkezése, amely szerint az evsz. „alkalmazásának megszüntetésére nem szolgáltat okot egymagában az, hogy az elítélt ellen újabb büntetőeljárás indult” (BH 1995. 332., BH 1997. 65). Ismeretesen az 1999. évi CIV. törvény szerint ez a körülmény nem teszi alkalmazhatóvá az evsz.-t.

A büntetés-végrehajtási bírójogkörével, eljárásával kapcsolatos nyolc döntés, a pártfogó felügyeletre vonatkozóan az 1990-es évtized legelején három közzétett döntés található, magánelzárással kapcsolatban pedig két közzétett BH-döntés olvasható. Egy-egy döntés foglalkozik az előzetes letartóztatás, a javítóintézeti nevelés, az átmeneti csoportba helyezés és a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakításával.

Számszerűen is a legtöbb és legellentmondásosabb döntés tehát az evsz. kapcsán született, s mint ismeretes a legutóbbi törvényi módosítás (1999. évi CIV. törvény) is ezt a jogintézményt érintette a szigorítás irányában, továbbá a média is - elsősorban a Döcher-ügy kapcsán - ezzel a kérdéskörrel foglalkozott leginkább. A fenti előzmények áttekintése után két irányban vonható le következtetés.

Az egyik az, hogy nem lenne hátrány a korrektebb és egyértelműbb együttmű-

ködési szabályozása a rendőrség, az állambiztonság és a büntetés-végrehajtás kapcsolatának.

A másik: az evsz. jelenlegi „túlzott és merev beszabályozása” [(lásd az 1999. évi CIV. törvény mellett a 16/1999. (XI. 10.). IM-rendeletet is)] kicsit öngól lesz a büntetés-végrehajtás számára, pénzügyi szempontból is.

Valakit, így az elítélteket is motiválni nem csupán szankcióval lehet, hanem a kedvezmény, az előny kilátásba helyezésével. Az evsz. jogintézménye elsorvadásának – nemkívánatos – irányába haladunk, legalábbis az ezzel kapcsolatos adatok nagyfokú visszaesésről tanúskodnak.

Hazánkban a *fogvatartottak* *összszáma* az elmúlt két évtized során az 1980-as évtized közepén volt a legmagasabb: az ország 100 000 lakosára 226 fogvatartott jutott, s ez volt a legmagasabb fogvatartotti ráta az elmúlt két évtizedben.

Ha az Európai Unió tagállamait megnezzük, ez a szám náluk 70-80 között mozog. Minél keletebbre megyünk Európában, annál nagyobb a fogvatartotti ráta. A jelenlegi adatok, pontosabban egy 2000. májusi adat szerint Magyarországon 15 769 fogvatartott volt, ami kb. 157-es fogvatartotti rátának felel meg.

Ha ezt az adatot összevetjük a nyugat-európai hasonló adatokkal, azt határozottan magasnak lehet minősíteni. A fogvatartottakon belül az elítéltek részesedése 71 százalék körüli, míg az előzetes letartóztatottak aránya az elmúlt években stabilnak mondható: 27,2 körül mozog. A fogvatartotti és az elítéltektől az elítéltektől és az elítéltektől illetően az Európai Unió tagállamainak gyakorlatától – lassan, de biztosan –

távolodunk, hiszen a fogvatartotti rátánk fokozatosan, de csak emelkedik, s ez a tendencia nagy valószínűséggel csak erősödni fog. A szigorúbb törvényi szabályozásnak megfelelően a bírósági ítélezésnek is több elítélteje, illetve fogvatartottja várható.

Az elítéltek büntetési idő szerinti megoszlása tekintetében az egy évig terjedő büntetés részesedése az elmúlt években növekszik, az egytől öt évig terjedő tartamban nincs nagy eltérés, az öt évtől kezdődő büntetési tartam csökkenő tendenciát mutat, míg az életfogytiglanra ítélt abszolút száma növekszik.

A büntetés-végrehajtást érintő alapvető gondok problémák nagyobb része korábbról is ismert, sőt ezek világszerte előfordulnak. Az előbb említett, jelenleg is meglévő zsúfoltság mellett a várhatóan emelkedő fogvatartotti létszámot hazánkban a régi, az elöregedett, a modern igényeknek, és az európai elvárásoknak nem egészen megfelelő épületekben és körülmények között kell elhelyezni, ami önmagában rossz közérzetet okozó faktor mind a fogvatartottak, mind büntetés-végrehajtási személyzet szempontjából. Hosszú időszak óta a költségvetésben alulfinanszírozott a büntetés-végrehajtás. E tekintetben komolyabb pozitív változásra, nagy reményekre a közeljövőben nem lehet számítani. A büntetés-végrehajtási személyzet helyzetét a csökkenő létszám, a túlzottan is nagy fluktuáció, a jövedelem szempontjából is az aránytalan és méltatlan hozzáállás jellemzi.

Visszalépést jelent a büntetés-végrehajtás személyzeti politikáját illetően az, hogy a 8/2000. (IV. 13.) IM-rendelet értelmében – a korábbi helyzettől eltérően

– a jövőben a körletfelügyelők – a biztonsági felügyelők mellett – a középiskolai végzettséghez nem kötött beosztások sorába tartoznak. Több szakember ezzel kapcsolatos aggálya, hogy épp akik naponta közvetlen kapcsolatban vannak az elítéltekkel, azok képzettsége, iskolázottsága, felkészültsége tekintetében meg kell elégedni az általános iskolai színvonallal.

Megfogalmazódik bennem az az alapvető igény, hogy legfelsőbb szinten is a büntetés-végrehajtást szakmaként kell (ene) kifelé és befelé egyaránt kezelni, érdekeit képviselni.

Sajnos ez kezd ismét elfelejtődni. A büntetés-végrehajtási jog szakmai színvonalát – nem feltétlenül pozitív értelemben – jól jelzi, hogy nincs hazánkban a büntetés-végrehajtás joganyagát, kiváltképp a büntetés-végrehajtási kódexet magyarázó kommentár.

További gondokat is lehet említeni, ezek között kiemelem azt, hogy Lőrincz Józseffel már régóta szorgalmazzuk a büntetés-végrehajtás működése fölötti civil kontroll jogi és tényleges megvalósítását. A büntetés-végrehajtás társadalmi felügyelete régebben hazánkban, s jelenleg is Nyugat-Európában már hosszabb ideje létező jelenség.

Egyes nyugati országokban *szakosított büntetés-végrehajtási ombudsman* működik. A civil kontroll kapcsán egyébként nemcsak a büntetés-végrehajtási kontrollra, ellenőrzésre kell gondolni, hanem a büntetés-végrehajtási munka segítésére, támogatására is.

Még két gondolatot szabadjon megemlítenem.

Felvetődött a magántőke bevonásának a lehetősége, a büntetés-végrehaj-

tás privatizációja. Ez a kérdéskör nem tekinthető „szentségtörésnek” a büntetés-végrehajtás területén. Nyilvánvalóan az angolszász modellt juthat a privatizációról legelőször is eszünkbe. Az USA-ban a végrehajtási intézetek 2-3 százaléka van magánkézben állami ellenőrzés mellett, az ausztráloknál ez az arány 8 százalék, míg az angolok a teljes körű végrehajtási privatizáció terén 10 százalék közelébe szeretnének kerülni. A közép-kelet-európai régióban, így hazánkban is alkotmányossági és egyéb aggályok fogalmazódhatnak meg a büntetés-végrehajtás teljes körű privatizációjával szemben. Az ilyen börtönprivatizáció nem tűnik elfogadhatónak, magyar viszonylatban nem is igen vannak gyökerei. *A részleges privatizáció* (pl. a munkáltatás, az étkeztetés területén) azonban már jobban elképzelhető és realizálható. Azzal azonban egyértelműen tisztában kell lenni, hogy a magántőke nem karitatív céllal akar működni a börtönökben, hanem az elítéltek lehető legteljesebb kizsákmányolásával mind nagyobb profithoz kíván jutni. Továbbá azt is látni kell, hogy még az angolszász országokban sem sikerült nagy arányban elterjeszteni a végrehajtási intézetek privatizációját, mivel az érdekvédelem és a szakszervezetek tiltakozása a tisztességtelen piaci verseny ellen meghátrálásra készítette a magántőkét.

A másik, várhatóan a közeljövőben egyre komolyabb gondot jelentő tényező lesz a magyar börtönökben is a kábítószerszervezés-probléma. Talán még időben szeretném jelezni, hogy a nyugat-európai országok büntetés-végrehajtásának legnagyobb és legkomolyabb börtöngondjai

között – a zsúfoltság és a munkanélküliség mellett – egyrészt a külföldiek nagy aránya (pl. Svájc), másrészt a kábítószerrel való nagyarányú visszaélés fordul elő (pl. Svédország). Hazánkban is, az eddigiekhez képest jóval nagyobb méretek-

ben kell a büntetés-végrehajtásnak szembenéznie ezekkel a gondokkal. A tényleges kábítószerfüggők tényleges vizsgálata és feltérképezése lehetne az első lépéscsök.

Nagy Ferenc

Véleményem szerint két dolog befolyásolhatja károsan egy téma feldolgozását. Az egyik, ha az előadó végképp nem ért hozzá és légből kapott adatokkal igyekszik alátámasztani mondandóját. A másik véglet, amikor az előadó olyan módon ássa bele magát egy szűk és belterjes témakörbe, hogy az mások számára teljesen követhetetlen. Ilyenkor képtelen új nézőpontot felvillantani, nyomtató lóként újra és újra ugyanazt a problémát járja körbe és elveszik a részletekben. Nagy professzor úr előadása ékesen bizonyította, hogy lehet másképp is viszonyulni egy témakörhöz. Úgy tudott távolságtartóan „kívül maradni”, hogy közben mindvégig „belül” volt. A katedra függetlenségét és a nélkülözhetetlen tárgyszerűséget megőrizve beszélt mindennapi feszültségeinkről és a kedvezőtlen tendenciákról. Köszönöm, hogy ennyire problémaérzékenyen közelített a témához. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása utóbbi 10 évének történéseiről és tendenciájáról szóló elemzés meghallgatása után koncentráljunk a mára. Huszár úr segítségével képet kaphatunk a fogvatartottak kezelésének nemzetközi és hazai megítéléséről.

Az inga járása

Néhány gondolat a fogvatartotti programokról

Megfigyelhető, nemcsak a büntetés-végrehajtási szakmában, hanem más társadalmi, tudományi területen, hogy egyfajta ideológiai inga működik, amely két végpont között leng. Az éppen elfogadott elgondolások, elméletek, megközelítések néhány éves, néhány évtizedes eltolódással váltakoznak. Ez a büntetés-végrehajtási szakma, elsősorban a büntetés-végrehajtási kezelés területén is megfigyelhető. Csak röviden a két végpontról néhány szót, amelyek között inga mozogni látszik.

Az egyik végpont az, amely a jogtudomány területén klasszikus vagy neoklasszikus elméletnek nevezhető, és amely egy igazságosan megérdemelt büntetést helyez a középpontba. Kevésbé koncentrál arra, hogy azt a bűncselekményt ki követte el, és miért. Csak a tettet vizsgálja, ezért viszonylag "automatikusan"